

temes-1)

ANTONI VIVES REUS. Professor del CESAG (Universitat Pontificia de Comillas)

EL FOMENT DEL TURISME DE MALLORCA EN LA DEFENSA I LA PROMOCIÓ DEL PATRIMONI HISTORICOARTÍSTIC I DEL TURISME CULTURAL

El Foment del Turisme de Mallorca és una associació turística centenària creada a la ciutat de Palma a finals de 1905. Durant els seus més de cent anys d'existència s'ha preocupat de tot allò que ha tingut a veure amb la promoció del turisme de Mallorca en les seves diferents vessants. Així, entre altres afers, s'ha dedicat a vetllar perquè l'illa tingués una bona imatge interior i exterior; ha mantingut lligams amb les institucions públiques per a la creació d'unes bones infraestructures i que es disposés d'una bona xarxa de serveis de transport; ha editat tota una sèrie de materials de promoció (cartells, fulletons, guies, àlbums fotogràfics, segells...); ha fomentat la pràctica excursionista per donar a conèixer el patrimoni natural, i ha treballat en la defensa i la promoció del patrimoni historicoartístic i del turisme cultural.

És precisament aquest darrer aspecte, el de la promoció del patrimoni historicoartístic i del turisme cultural, el que analitzarem en aquest article. Un afer que, per altra banda, moltes vegades ha passat desapercebut quan s'ha analitzat el paper que ha tingut en la història del turisme de Mallorca aquesta entitat centenària.

El primer que s'ha de dir és que cal tenir en compte que la qüestió cultural sempre ha anat lligada a la història de l'entitat. En aquest sentit, algunes de les actuacions més notables de les quals ha tingut cura el Foment del Turisme de Mallorca són: la restauració i conservació dels principals monuments d'interès; la construcció de miradors de muntanya a llocs singulars i estratègics per als visitants; la realització d'itineraris i excursions; l'edició de materials de promoció de tipus cultural; l'organització d'esdeveniments festius i esportius, i la promoció de la cultura pròpia i folklòrica com a atractiu turístic.

En l'àmbit intern també hi ha aspectes que demostren l'interès del Foment del Turisme de Mallorca pel vessant cultural al llarg de la seva història. Així, entre les comissions de treball n'hi ha hagut algunes que persegueixen aquest objectiu, com la creada amb el nom de Comissió de Belles Arts i Defensa del Paisatge, que durant els anys vuitanta va ser presidida per Lluís Ripoll. A més no podem oblidar que al si de l'entitat també es crearen

diverses seccions de caràcter cultural com l'Excursionista, la Filatèlica i la Fotogràfica, cadascuna amb els seus objectius, reglaments, iniciatives, etcètera.

La defensa i la promoció dels monuments arquitectònics i artístics, així com la protecció del medi natural, són vessants culturals que cal tenir en compte perquè, entre altres beneficis, engresquen un turisme de qualitat que té certes sensibilitats per la cultura pròpia i la protecció del medi natural autòcton.

Quant a la promoció i difusió del patrimoni historicoartístic hi ha un aspecte que no podem passar per alt. Tal com s'ha esmentat, el Foment del Turisme de Mallorca va editar i posar a l'abast dels turistes tot un conjunt de materials de promoció turística. Ens referim a fulletons (tríptics, díptics, desplegable, a color o en blanc i negre...), pamflets (també anomenats *brochures*), cartells de mitjà i gran format, llibres, revistes periòdiques, guies

hoteleres i de viatges, manuals de turisme i d'excursionisme, segells pro-turisme, adhesius o ferratines per a les cartes o les maletes, audiovisuals de curta o llarga durada, àlbums fotogràfics de diferents formats, calendaris anuals, *souvenirs*...

Si per un moment ens poguéssim aturar a analitzar tota aquesta quantitat ingent de material, al final ben segur que ens adona-

Publicitat del Gran Hotel de Palma

riem d'una cosa i és que existeix un denominador comú: la temàtica. Una temàtica o contingut que té a veure amb els monuments i paisatges més representatius, coneguts o pintorescos de Mallorca. Amb això no volem dir que només s'hagi promogut un turisme cultural (al contrari, també trobam exemples d'altres modalitats), sinó que l'entitat sempre ha optat per fer una promoció que podem considerar de caràcter generalista: per això trobam imatges estereotipades de la Seu, el castell de Bellver, la Cartoixa o els carrers estrets del barri antic de Ciutat, per posar alguns exemples.

Alguns dels monuments dels quals el Foment ha treballat en la protecció, restauració o difusió són de sobres coneguts: la Seu de Mallorca, el claustre de l'antic convent de Sant Francesc de Palma, les murades de la façana marítima, la Reial Cartoixa de Valldemossa, el complex medieval de la Llotja i el Consolat de Mar, el conegut bosc i castell de Bellver, el palau de l'Almudaina, la finca, els jardins i el museu de Raixa, el claustre de Sant Domingo de Pollença, el Casal Vivot de Palma, la petita església de Sant Elm de Palma, el santuari de Montision de Porreres, les possessions a la costa nord de la Serra del reconegut arxiduc Lluís Salvador i els molins de vent del barri mariner del Jonquet de Palma, entre altres.

Molts d'aquests monuments que acabam de citar també tenien els seus propis museus, un afer aquest pel qual també ha vetlat l'entitat. I és que sempre ha interessat a la gent del Foment del Turisme el bon servei dels museus com a element difusor del nostre patrimoni. De fet, si analitzam l'evolució de l'entitat, hem de parlar de múltiples i diferents gestions que mantingué o ha mantingut amb el Museu de Mallorca, el Museu de Raixa (amb la col·lecció del cardenal Despuig), el projecte del museu dels pintors a Deià, el Museu de la Ciutat de Palma ubicat precisament dins el castell de Bellver, la Casa Museu de Fra Juníper Serra de Petra, el Museu Regional d'Artà, el Museu Arqueològic Municipal de Manacor o el Museu Krekovic de pintura, entre altres.

La defensa i protecció dels castells també és un punt que cal tenir molt present quan s'analitzen les mesures de promoció turística de caire cultural. Al llarg de la seva història, l'entitat mostrà el seu interès per les restauracions d'aquests elements

seguint les normes de construcció antigues de l'època. Volem citar les gestions que ha duit a terme amb el castell de Capdepera, el castell de Santuari a Felanitx, el castell del Rei de Pollença i evidentment el conegut castell de Bellver de Palma.

La importància turística de les coves també és un fenomen ben rellevant, ja que esdevenen una oferta important. Així, des que els anys vint la família Servera començà l'explotació de les coves del Drac de Portocristo, l'associació mantindria treballs de col·laboració amb la seva gent, però també amb les de les coves de Campanet, les coves d'Artà o fins i tot les coves de Gènova a Palma.

Una qüestió poc coneguda és que el Foment del Turisme de Mallorca també ha donat suport a diferents institucions perquè determinats tresors artístics i arqueològics no sortissin de l'illa arran d'una subhasta o venda, ja que s'entenia que eren un reclam per al visitant. També en va adquirir alguns, com ara

la col·lecció de numismàtica mallorquina que posseïa el noble Francesc Villalonga i que l'any 1919 el Foment va poder comprar fent un important esforç econòmic.

Per poder dur a terme els seus objectius l'entitat ha treballat i col·laborat amb una llarga llista d'altres entitats culturals en temes puntuals. Només a tall d'exemple, s'han d'assenyalar les feines desenvolupades amb la Societat Arqueològica Lul·liana, el Cercle de Belles Arts, l'Assistència Palmesana, l'Orfeó Mallorquí, el Foment Artístic, l'Associació d'Amics de l'Art Popular, la Delegació de les Balears de l'Associació Espanyola d'Amics dels Castells, l'Estudi General Lul·lià, la Societat d'Història Natural de les Balears, la Capella Clàssica, la Societat d'Òpera de Mallorca, l'Orquestra Simfònica de Mallorca, el Centre d'Art i Cultura de Felanitx, el Comitè pro Setmana Santa de Palma, l'Skal Club Mallorca, el Reial Club Nàutic de Palma, l'Associació d'Amics de l'Arxiduc, la Delegació de Joventuts Musicals de Palma o el GOB (Grup

Balear d'Ornitologia i defensa de la Naturalesa).

També han estat prou rellevants els contactes o vincles que ha mantingut amb intel·lectuals, escriptors, músics, científics o artistes de reconegut prestigi, sempre cercant de rerefons que aquests poguessin crear una bona promoció per a l'illa. En aquest sentit podem citar alguns noms com el del mateix

Reglament de la secció d'excursionisme del Foment del Turisme.

temes-1)

arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, el periodista, escriptor i intel·lectual Miquel dels Sants Oliver, els pintors Santiago Rusiñol, Francisco Bernareggi, Erwin Hubert, Josep Coll Bardalet, Llorenç Cerdà i sobretot Joan Miró, el poeta Rubén Darío, els escriptors José María Salaverría i Camilo José Cela o el naturalista Félix Rodríguez de la Fuente, com també una llarga llista de persones de gran volada el nom de les quals ha estat associat amb el de la nostra illa.

El tema de la defensa i restauració dels molins es convertiria en una prioritat els anys vint i trenta i tendria una continuïtat en èpoques posteriors. La idea era aconseguir que aquest element típic del paisatge agrícola mallorquí es convertís en una bella estampa del prat de Sant Jordi i també de la façana del moll vell de Ciutat. En aquest sentit, mereixen un esement a part el molins de Jonquet, situats just davant del moll de Palma. Així, durant molts d'anys es treballà de valent amb els propietaris i amb l'Ajuntament per aconseguir que aquests estiguessin en les condicions perfectes per tal d'oferir una bona imatge a l'arribada dels visitants. La idea sempre fou tenir-los ben restaurats i per descomptat en funcionament.

Molt més endavant, ja entrats els anys setanta, es crearia l'Associació d'Amics dels Molins, entitat que lluitaria perquè els molins fossin declarats monuments provincials o monuments historicopintorescos. El Foment, des de llavors, sempre tendria un directiu representant dins aquella associació.

La senyalització correcta tant dels monuments com de les rutes excursionistes és un tema en què el Foment del Turisme ha treballat des de temps enrere. La intenció era donar a conèixer tota la nostra oferta cultural al visitant. En algunes ocasions, si es donava el cas, ho feia pel seu compte, mentre que en d'altres cercava el suport de les institucions públiques. Ja al final dels anys quaranta s'intensificà aquesta iniciativa amb la voluntat que tots els monuments de Palma estassin senyalitzats indicant-ne en diverses llengües l'horari de visita, a més de l'estil arquitectònic o el segle de construcció. També es tenia molta cura que hi hagués un enllumenat correcte. Un aspecte que es controlà periòdicament era el preu de l'entrada dels monuments, ja que de vegades es feien augments injustificats o «abusius» en les entrades.

La lluita amb les institucions perquè sufragassin les obres de restauració i millora de determinats monuments d'interès també va ser una preocupació per a les persones del Foment. Només a tall d'exemple, cal assenyalar que així es va fer amb l'emblemàtica Torre de les Ànimes de Banyalbufar, l'oratori de Pollença o certs aspectes del palau del Rei Jaume II de Sineu.

Quant a la correcta difusió de tot el patrimoni historicoartístic, arqueològic i cultural, el Foment sempre es preocupà perquè es difongués una informació real, objectiva i de qualitat als diferents mitjans de comunicació. No ens ha d'estranyar que tin-

gués cura de les publicacions que editaven els diferents mitjans i en lloàs o criticàs la feina segons pertocàs.

Una passa més en la difusió de la imatge turística és la que tingué lloc a partir del mes de gener de 1996, quan va crear el Centre Internacional de Premsa de Mallorca i el Banc d'Imatges de Mallorca. A través d'aquests dos instruments es va poder promoure el turisme de manera professional, i cal dir que sobretot se centraven en el turisme cultural.

A més, el Foment volia que els turistes estiguessin ben informats de primera mà de la nostra història i monuments. Per això durant els anys cinquanta i seixanta tingué cura d'organitzar els cursos preparatoris per als aspirants a les habilitacions de guies i guies-intèrprets de les Balears. Els seus directius Gabriel Font Martorell i Joan Muntaner Bujosa es dedicaren molts anys a aquest afer: van formar molts candidats i de fet publicaren el seu propi *Manual del Turismo en Mallorca*. Aquesta publicació, reeditada en nombroses ocasions, incloïa coneixements de geografia, història, art, monuments, palaus i patis, arxius, biblioteques i museus, excavacions arqueològiques, folklore, gastronomia, excursions, ermites i santuaris, personalitats, esports, comunicacions, hoteleria... Tot per poder proporcionar un servei de qualitat al visitant.

Prospecte de les Coves del Drac.

Des de la gent del Foment del Turisme sempre es va tenir la convicció que era necessari que l'illa, però sobretot Palma, comptés amb tot un calendari de festes, actes culturals, con-

Guia gràfica de Mallorca.

gressos i altres esdeveniments que li permetessin esdevenir un reclam per al turista. Moltes vegades els directius s'invocaven directament en algunes d'aquestes iniciatives o fins

Bibliografia

DD.AA., *Welcome! Un segle de turisme a les Illes Balears*. Barcelona: Fundació La Caixa, 2000.
 Climent PICORNELL; Francesc SASTRE; Sebastià SERRA (dirs.), *Turisme i societat a les Illes Balears*. Palma: Conselleria de Turisme, 2002. Suplement del *Diari de Balears*
 Matías MUT OLIVER, *Breve historia del Fomento del Turismo de Mallorca (1905-1980)*. Palma: Ed. Sa Nostra, 1980.
 Sebastià SERRA BUSQUETS, «El turisme, fenomen del segle XX», en *Els elements de canvi a la Mallorca del segle XX*. Palma: Ed. Cort, 2001, p. 99-175. Col. Els Ullals, núm. 5.

i tot les organitzaren, mentre que en d'altres l'entitat només col·laborà amb algun tipus d'aportació econòmica.

Prova d'això, i només per citar algunes de les més importants, hem de parlar de les Setmanes Esportives de principis del segle XX, les Fires i Festes de Palma; la festa del beat Ramon Llull, la festa de la beata santa Catalina Thomàs amb el seu carro triomfal, la Setmana Filosòfica de Formentor, les festes i processons de la Setmana Santa, la cavalcada dels Reis, les exposicions de productes regionals de Balears, els concursos de xeremiers, les exposicions del segell, els congressos d'agents de viatges ABTA, DRV i SNAV, els congressos internacionals de la Federació Skal Club, els Festivals de Bellver, els Festivals Hispano-americans, els Festivals d'Elegància i Bellesa, l'elecció de Miss Nacions Unides, els Festivals Internacionals de la Cançó de Mallorca, els Musicals Mallorca i la Setmana Internacional dels Orgues Històrics.

Conclusió

Després d'analitzar les tasques que han duit a terme les persones del Foment del Turisme de Mallorca durant els més de cent anys d'existència de l'entitat, tot d'una ens adonam que sempre hi ha hagut l'interès en la conservació i difusió del nostre patrimoni historicoartístic. Aquesta línia de treball, que no ha estat incompatible amb altres, ha arribat fins als nostres dies des del 1905. ■

Francisco SORIANO FRADE, *Pequeña historia del turismo en las Baleares*. Palma: Ed. Los Iconos de Ferón, 1996.

Antoni VIVES REUS, *Història del Foment del Turisme de Mallorca (1905-2005)*. Palma: Foment del Turisme de Mallorca, 2005.

Marta ZOREDA, «Historia del Fomento», *El Día del Mundo*. 5 lliuraments dominicals del 29 de maig al 26 de juny de 1994.